

Таке визначення санкцій в кримінальному праві дозволить виробити теоретичні засади їх встановлення.

Список літератури: 1. Юридичний словник / уклад. І. П. Бутко, Р. І. Гришук ; за ред. Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Голов. ред. Укр. Рад. Енцикл., 1983. – 871 с. 2. Дементьев С. И. Построение уголовно-правовых санкций в виде лишения свободы / С. И. Дементьев. – Ростов : Изд-во Рост. ун-та, 1986. – 157 с. 3. Денисова Т. А. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності : монографія / Т. А. Денисова, Ю. В. Філей. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 176 с. 4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антіпов, О. О. Дудоров та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климента. – 4-те вид. – К. : Атака, 2008. – 376 с. 5. Пинаев А. А. Курс лекцій по Общей части уголовного права. Кн. 1 / А. А. Пинаев. – Х. : Юрид. Харьков, 2001. – 289 с. 6. Козаченко И. Я. Санкции за преступления против жизни и здоровья: обусловленность, структура, функции, виды / И. Я. Козаченко. – Томск : Изд-во Томс. ун-та, 1987. – 232 с. 7. Мельникова Ю. Санкции за преступления против жизни и здоровья: обусловленность, структура, функции, виды / Ю. Мельникова // Советская юстиция. – 1989. – № 21. – С. 31–32. 8. Филимонов В. Д. Норма уголовного права / В. Д. Филимонов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 281 с. 9. Дуюнов В. К. Проблемы уголовного наказания в теории, законодательстве и судебной практике : монография / В. К. Дуюнов. – Курск, 2000. – 364 с. 10. Благоев Е. В. Применение уголовного права (теория и практика) / Е. В. Благоев. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 505 с. 11. Нечаева И. А. Построение санкций за преступления в сфере экономической деятельности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нечаева Ирина Александровна. – Краснодар, 2002. – 191 с. 12. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія / Ю. В. Баулін. – К. : Атака, 2004. – 296 с.

Надійшла до редколегії 18.02.2010

УДК 341.233.11:354(574)

С. А. Буткевич

РОЗБУДОВА АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН (ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

Розглянуто сучасний стан законодавства і системи органів Республіки Казахстан, що вживають заходів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також відповідальності за порушення антилегалізаційного законодавства.

Рассмотрено состояние в настоящее время законодательства и системы органов Республики Казахстан, которые принимают меры по противодействию легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путем, и финансированию терроризма, а также ответственности за нарушение антилегалізаційного законодательства.

Current condition of legislation and agencies system of Republic of Kazakhstan which take measures on counteraction legalization (laundering) of incomes received by illegal way and terrorism financing and also responsibility for violation anti-legalized legislation are considered.

На початку XXI ст. з урахуванням реальних загроз для економічної безпеки, зокрема поширення фактів використання недосконалості кредитно-банківської системи з метою відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та національної безпеки, в тому числі завдяки зростанню потужностей злочинних груп терористичної та екстремістської спрямованості, кожна з країн СНД розпочала створювати організаційно-правові механізми протидії цим негативним соціальним явищам.

Республіка Казахстан (далі – РК) є країною пострадянського простору, що тільки розпочинає вживати заходів у вищезазначених напрямках (для порівняння: перший антилегалізаційний закон Республіки Білорусь датується 19.07.2000, Російської Федерації – 07.08.2001, Республіки Молдова – 15.11.2001, України – 28.11.2002, Республіки Узбекистан – 26.08.2004, Киргизької Республіки – 31.07.2006 тощо). Закон РК «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму» [1], що визначає правові засади протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, правові відносини суб'єктів фінансового моніторингу, уповноваженого органу та інших державних органів РК у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, набуває чинності лише 9 березня 2010 р.

Незважаючи на відносну новизну антилегалізаційного законодавства РК, у ньому враховані деякі аспекти, які дотепер відсутні у країнах, що вживають заходів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму більш тривалий час. Саме тому ми обрали їх предметом нашого дослідження.

Окремі питання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в Україні та зарубіжних країнах розглядалися О. М. Бандуркою, А. С. Беніцьким, А. Ф. Волобуєвим, В. П. Головіною, М. В. Корнієнком, І. Є. Мезенцевою, Г. О. Пономаренко, О. В. Пустовітом, О. В. Столярським, О. О. Чаричанським, Л. М. Чуніхіною та ін. Втім, незважаючи на значний науковий доробок та інтерес до цієї проблематики, організаційно-правові аспекти розбудови антилегалізаційної системи в РК предметом окремого наукового дослідження не обиралися. Новизна статті

полягає в комплексному аналізі законодавства РК, що регламентує організаційно-правові засади функціонування системи фінансового моніторингу та встановлює юридичну відповідальність за порушення законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Метою статті є проведення аналізу передумов створення та подальшої розбудови антилегалізаційної системи в РК, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Тривалий час проблемним питанням для України залишається нормативне визначення основних понять, що використовуються в антилегалізаційному законодавстві [2, с. 99–105]. Саме тому ми передусім зупинимося на термінології, що вживається в нормативних актах РК. Так, під доходами, одержаними незаконним шляхом, розуміються гроші та (або) інше майно, одержані в результаті скоєння злочину та (або) *адміністративного* правопорушення, тобто законодавець наголошує на тому, що зазначені протиправні дії можуть бути результатом порушення не тільки кримінального, але й *адміністративного законодавства* (на відміну від законодавства інших країн СНД використовується словосполучення «одержані *незаконним шляхом*», а не «одержані *злочинним шляхом*»). Легалізація (відмивання) доходів, одержаних незаконним шляхом, визначена як залучення до незаконного обігу грошей та (або) іншого майна, одержаного незаконним шляхом, за допомогою укладення угод, а також використання зазначених грошей та (або) іншого майна.

Крім того, визначені два ключових поняття, які до сьогодні залишаються не з'ясованими в національному законодавстві: 1) *фінансовий моніторинг* як сукупність заходів зі збирання та аналізу інформації про операції з грошима та (або) іншим майном, що надходить від суб'єктів фінансового моніторингу; 2) *фінансування тероризму* (терористичної діяльності), тобто надання чи збирання грошей та (або) іншого майна чи надання фінансових послуг терористам та (або) терористичним організаціям для здійснення терористичної діяльності.

У ст. 2 зазначеного Закону наголошено на пріоритетності міжнародних правових актів над національним законодавством. Так, законодавство РК про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму ґрунтується на Конституції РК, складається із Закону РК «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму» та

інших нормативних правових актів РК. Проте якщо міжнародним договором, який ратифікований РК, установлені інші правила, ніж ті, що містяться в зазначеному Законі, то застосовуються правила міжнародного договору.

Як в Україні, так і в інших країнах пострадянського простору встановлена дворівнева система фінансового моніторингу (первинна та державна), але в РК вона складається з таких суб'єктів: 1) банки, організації, що здійснюють окремі види банківських операцій; 2) біржі; 3) страхові (перестрахові) організації, страхові брокери; 4) накопичувальні пенсійні фонди; 5) професійні учасники ринку цінних паперів, центральний депозитарій; 6) нотаріуси, які здійснюють нотаріальні дії з грошима та (або) іншим майном; 7) адвокати, інші незалежні спеціалісти з юридичних питань – у випадках, коли вони від імені чи за дорученням клієнта беруть участь в операціях з грошима та (або) іншим майном відносно такої діяльності: купівля чи продаж нерухомості; управління грошима, цінними паперами чи іншим майном клієнта; управління банківськими рахунками чи рахунками цінних паперів; акумулювання коштів для створення, функціонування чи управління юридичними особами або їх спілками, купівля-продаж підприємств; 8) аудиторські організації; 9) організатори ігрового бізнесу та лотерей; 10) оператори пошти, що надають послуги з переказу грошей.

Для виконання поставлених завдань суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані вживати заходів щодо належної перевірки своїх клієнтів (у випадках встановлення ділових відносин із клієнтом; здійснення операцій з грошима та (або) іншим майном, що підлягають фінансовому моніторингу; наявності підстав для сумнівів у достовірності раніше отриманої інформації про фізичних та юридичних осіб) згідно з правилами внутрішнього контролю, що розробляються, приймаються та виконуються суб'єктами фінансового моніторингу з урахуванням вимог, затверджених уповноваженим органом за погодженням із відповідними державними органами (статті 5–11) [1].

Отже, державні органи РК не є суб'єктами фінансового моніторингу, вони лише здійснюють у межах компетенції контроль за дотриманням суб'єктами фінансового моніторингу законодавства РК про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, завдяки чому виключаються факти дублювання певних завдань і контрольних функцій уповноваженого органу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Відповідно до ст. 18 Закону [1] вони зобов'язані: при самостійному виявленні інформувати уповноважений орган про підозрілі операції, у тому числі про угоди з експорту (імпорту) товарів (послуг, робіт)

з цінами, що явно відрізняються від ринкових цін; при самостійному виявленні інформувати уповноважений орган про порушення законодавства суб'єктами фінансового моніторингу; надавати за запитом уповноваженого органу відомості із власних інформаційних систем в обсязі та порядку, що визначені Урядом РК тощо.

Підрозділом фінансової розвідки (уповноваженим органом) є державний орган, який здійснює фінансовий моніторинг і вживає інших заходів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму відповідно до законодавства. Завданнями такого органу є: реалізація єдиної державної політики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму; протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, координація роботи державних органів на цьому напрямку діяльності; створення єдиної інформаційної системи та ведення республіканської бази даних у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму; здійснення взаємодії та інформаційного обміну з компетентними органами іноземних держав у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму; представництво інтересів РК у міжнародних організаціях з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Для виконання покладених на нього завдань уповноважений орган має право: 1) запитувати необхідну інформацію про операцію, що підлягає фінансовому моніторингу, у суб'єктів фінансового моніторингу, а також державних органів РК; 2) вносити рішення про призупинення операцій з грошима та (або) іншим майном у випадку виявлення ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансування тероризму на строк до трьох календарних днів; 3) брати участь у розробленні проектів нормативних актів і міжнародних договорів РК з протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму; 4) за запитом або самостійно обмінюватися інформацією з органом іноземної держави у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму; 5) залучати до роботи, зокрема на договірній основі, науково-дослідні та інші організації, а також окремих спеціалістів для проведення експертиз, розроблення програм навчання, методичних матеріалів, програмного та інформаційного забезпечення, створення інформаційних систем у сфері

фінансового моніторингу з дотриманням вимог щодо захисту державної, службової, комерційної, банківської та іншої охоронюваної законом таємниці; б) направляти відповідним державним органам повідомлення про порушення законодавства РК про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Доцільним та цілком ґрунтовним також є закріплення на законодавчому рівні обов'язків уповноваженого органу (у Державного комітету фінансового моніторингу України вони взагалі відсутні), а саме: вжиття заходів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму; забезпечення відповідного режиму зберігання інформації та збереження одержаної у процесі своєї діяльності інформації, що становить службову, комерційну, банківську чи іншу охоронювану законом таємницю; забезпечення дотримання прав і законних інтересів людини та громадянина, юридичних осіб і держави у процесі здійснення фінансового моніторингу.

Згідно з наказом Міністерства фінансів РК від 26.05.2008 № 258 [3] КФМ є відомством Міністерства фінансів РК, що здійснює в межах компетенції центрального виконавчого органу реалізаційні та контрольні функції у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму. Нині до організаційної структури КФМ входять: інформаційно-технічне управління; управління безпеки та захисту інформації; управління аналізу; управління по протидії фінансуванню тероризму; управління по взаємодії і координації діяльності системи фінансового моніторингу; управління організаційної, фінансової і кадрової роботи; управління міжнародних зв'язків; управління юридичної служби. Комітет очолює голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади міністр фінансів РК.

Крім того, КФМ має територіальний підрозділ – Департамент з фінансового моніторингу по місту Алматы, який є юридичною особою в формі державної установи, що створюється та ліквідується урядом РК, підконтрольний і підзвітний КФМ. Керівник територіального підрозділу КФМ призначається на посаду та звільняється з посади міністром фінансів РК за поданням голови Комітету.

Цікавим є той факт, що в РК спочатку була введена кримінальна відповідальність за легалізацію грошових коштів чи іншого майна, здобутих незаконним шляхом, 2001 р. [4], утворення підрозділу фінансової розвідки (Комітет з фінансового моніторингу Міністерства фінансів 2008 р. [5; 3], а вже потім – ухвалений антилегалізаційний закон 2009 р. [1].

У зв'язку з прийняттям антилегалізаційного закону [1] були внесені зміни й до низки інших законодавчих актів РК, а саме: 1) до Цивільного кодексу РК [6; 7] – щодо надання права призупинення видачі банківського вкладу на підставі та в порядку, передбаченому законодавством РК про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також надання КФМ деяких прав у сфері цивільно-правових відносинах; 2) до Митного кодексу Республіки Казахстан [8], законів РК «Про органи внутрішніх справ Республіки Казахстан» [9], «Про органи національної безпеки Республіки Казахстан» [10] – щодо надання відповідної інформації за запитом КФМ; 3) до Закону РК «Про Національний Банк Республіки Казахстан» [11] – щодо надання відповідної інформації за запитом КФМ, а також до Закону РК «Про банки та банківську діяльність у Республіці Казахстан» [12] – щодо встановлення відповідних санкцій стосовно банківських установ за порушення антилегалізаційного законодавства (призупинення чи позбавлення ліцензії на проведення всіх чи окремих банківських операцій); визначення умов призупинення банками операцій за банківськими рахунками фізичної чи юридичної особи; 4) до Закону РК «Про боротьбу з тероризмом» [13] – щодо обліку терористичних операцій та осіб, які притягнуті до відповідальності за здійснення терористичної діяльності тощо.

Детальніше в нашому дослідженні ми зупинимося на положеннях Кримінального кодексу РК (далі – КК) [4] і Кодексу РК про адміністративні правопорушення (далі – КпАП) [14]. Відповідно до Закону РК від 28.08.2009 [15] КпАП був доповнений ст. 168³, що передбачає відповідальність за: 1) порушення суб'єктами фінансового моніторингу законодавства РК про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму щодо документальної фіксації та надання інформації про операції, які підлягають фінансовому моніторингу; 2) невиконання суб'єктами фінансового моніторингу обов'язків з розроблення, прийняття та (або) виконання правил внутрішнього контролю та програми його забезпечення; 3) повідомлення посадовими особами суб'єктів фінансового моніторингу своїх клієнтів та інших осіб про надану до уповноваженого органу з фінансового моніторингу інформацію. Отже, метою законодавця було надання реальних адміністративних важелів посадовим особам відповідних державних органів з метою здійснення впливу на поведінку суб'єктів фінансового моніторингу. Передбачаються такі види стягнень: штраф (для фізичних та юридичних осіб), призупинення терміну дії ліцензії, тимчасове позбавлення кваліфіка-

ційного атестату чи діяльності або призупинення діяльності юридичної особи.

Протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 168³ КпАП [14], мають право складати уповноважені на те посадові особи органів Міністерства фінансів, уповноваженого органу у сфері граального бізнесу, уповноваженого державного органу з регулювання та нагляду фінансового ринку й фінансових організацій, органів юстиції, уповноваженого органу у сфері індустрії та торгівлі (ч. 1 ст. 636). Справи за зазначеними адміністративними правопорушеннями розглядатимуть судді спеціалізованих районних і прирівняних до них адміністративних судів (ч. 1 ст. 541) [14].

Стаття 193 КК [4] встановлює кримінальну відповідальність за здійснення фінансових операцій та інших угод з грошовими коштами та іншим майном, здобутим завідомо незаконним шляхом, а також використання зазначених коштів чи іншого майна для здійснення підприємницької чи іншої економічної діяльності. Кваліфікуючими ознаками цього злочину є скоєння зазначених дій: групою осіб за попередньою змовою; неодноразово; особою з використанням свого службового становища; особою, уповноваженою на виконання державних функцій; організованою групою; злочинним співтовариством (злочинною організацією) або в особливо великих розмірах. В окремій статті передбачений склад злочину «фінансування екстремізму або терористичної діяльності», кваліфікуючою ознакою за яким є скоєння цього діяння неодноразово (ст. 233³ КК) [4].

Таким чином, аналіз антилегалізаційного законодавства РК свідчить про його системність і комплексність, організаційно-штатна структура уповноваженого органу є виправданою та логічною (окрім врегулювання порядку та механізму його взаємодії з правоохоронними органами). На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що до національного законодавства потребують упровадження такі положення: 1) пріоритетність норм міжнародних правих актів стосовно норм національного законодавства; 2) законодавче закріплення основних понять, які вживаються в антилегалізаційному законодавстві («фінансовий моніторинг», «фінансування тероризму» та ін.), а також визначення обов'язків Державного комітету фінансового моніторингу України та адміністративно-правового статусу його Голови; 3) наділення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та Національного банку України виключно функціями контролю за діяльністю відповідних суб'єктів фінансового моніторингу; 4) доходами, одержаними незаконним шляхом, має бути будь-яка економічна вигода,

одержана в результаті порушення кримінального, адміністративного чи цивільного законодавства, без встановлення переліку предикатних злочинів; 5) виокремлення в новій статті Кримінального кодексу України складу злочину «фінансування тероризму».

Список літератури: 1. О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путём, и финансированию терроризма : закон Республики Казахстан от 28 авг. 2009 г. № 191-IV // Казахстанская правда. – 2009. – № 214 (25958). 2. Буткевич С. А. Щодо розбудови системи державного фінансового моніторингу в Україні / С. А. Буткевич // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 1 (42). – С. 98–106. 3. Об утверждении Положения о Комитете по финансовому мониторингу Министерства финансов Республики Казахстан : приказ Министерства финансов Республики Казахстан от 26 мая 2008 г. № 258. 4. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16 июля 1997 г. № 167 // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 1997. – № 15–16. – Ст. 211. 5. О некоторых вопросах Министерства финансов Республики Казахстан : постановление Правительства Республики Казахстан от 24 апр. 2008 г. № 387 // САПП Республики Казахстан. – 2008. – № 22. – Ст. 205. 6. Гражданский кодекс Республики Казахстан (Особенная часть) от 1 июл. 1999 г. // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 1999. – № 16–17. – Ст. 642. 7. Гражданский кодекс Республики Казахстан (Общая часть) от 27 дек. 1994 г. // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. – 1994. – № 23–24 (приложение). 8. Таможенный кодекс Республики Казахстан от 5 апр. 2003 г. // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 2003. – № 7–8. – Ст. 40. 9. Об органах внутренних дел Республики Казахстан : закон Республики Казахстан от 21 дек. 1995 г. // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. – 1995. – № 23. – Ст. 154. 10. Об органах национальной безопасности Республики Казахстан : закон Республики Казахстан от 21 дек. 1995 г. // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. – 1995. – № 24. – Ст. 157. 11. О Национальном Банке Республики Казахстан : закон Республики Казахстан от 30 марта 1995 г. // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. – 1995. – № 3–4. – Ст. 23. 12. О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан : закон Республики Казахстан от 31 авг. 1995 г. // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. – 1995. – № 15–16. – Ст. 106. 13. О борьбе с терроризмом : закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 г. // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 1999. – № 19. – Ст. 649. 14. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 30 янв. 2001 г. № 155 // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 2001. – № 5–6. – Ст. 24. 15. О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путем, и финансированию терроризму : закон Республики Казахстан от 28 авг. 2009 г. № 192-IV // Казахстанская правда. – 2009. – № 214 (25958).

Надійшла до редколегії 17.02.2010